

AFGAN HANLARI DOST MUHAMMED HAN VE YAR MUHAMMED HAN TARAFINDAN SULTAN ABDÜLMECİD'E GÖNDERİLEN FARSÇA BİR ARZ

Refet Yalçın Balata*

Özet

Dost Muhammed Han ve Yar Muhammed Han, bu Farsça arzla, Afganistan'da Kupar adlı birinin çıkardığı isyanı bastırabilmek için Sultan Abdülmecid'den yardım istemektedirler.

Anahtar sözcükler: *Afganistan, Orta Asya, Dost Muhammed, Yar Muhammed, Kupar İsyanı*

Abstract

A Persian writ of addressed to Sultan Abdulmecid by Dost Muhammed and Yar Muhammed
In a writ of addressed to Sultan Abdulmecid by Dost Muhammed and Yar Muhammed, they ask for military support to overcome the revolt of Kupar in Afghanistan.

Key words: *Afganistan, Central Asia, Dost Mohammed, Yar Mohammed, The Revolt of Kupar*

Türk-Afgan siyasî ilişkileri Osmanlı döneminden beri süregelenmektedir. Osmanlılar gerektiğinde Afganistan'a yardımdan kaçınılmamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki incelediğimiz bu arz¹ da bu ilişkilere örnek oluşturmaktadır. Yazımızda bunlardan bir örnek vermeyi uygun gördük.

1793 ten sonra Afganistan'da taht mücadeleleri kızıştı. 1826'de Dost Muhammed, Afganistan'da Barakzay emiri olarak tahta çıktı. Daha önce yenilgiye uğratılmış olan İranlı'lar, 1837'te Ruslar'ın da yardımıyla Afganistan'ın en önemli bölgesi olan Herat üzerine yeni bir saldırı düzenlediler. Ancak karşılaştıkları olağanüstü savunma karşısında çekilmek zorunda kaldılar. Bu sırada Dost Muhammed'in Rusya'nın bazı tekliflerini kabul etmesinden huzursuzluk duyan Hindistan, Afganistan'a savaş açtı. 1839-1842 yılları arasında meydana gelen bu olumsuzluklar Afganistan için büyük bir yıkıma sebep oldu. Bu karışık ortamda, Dürrani hükümdarı Şecaülmülk, 1839'te üçüncü kez tahta çıktı.

---

* Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, rbalata@edebiyat.ege.edu.tr

¹ İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi HR.SYS.4/4.

Dost Muhammed, İngilizler'e teslim olduktan sonra Kalküta'ya gönderildi. Bu arada Dost Muhammed'in oğlu Ekber Han, Barakzay'ların başında İngilizler'e karşı durmaya devam etti. İngilizler 1841'de Kâbil'i terk ederek geri çekilirlerken, Hurd Kâbil Boğazı'nda² İngiliz ordusunun tamamını yok etti. İngilizler bunun intikamını almak için ertesi yıl Kâbil'i yeniden ele geçirdiler. Bu sırada Şecaülmülk'ün öldürülmesi üzerine Dost Muhammed ülkesine dönerek 1842'de ikinci kez tahta çıktı. Âdil bir hükümdar olan Dost Muhammed, 1863 yılına kadar Afganistan'ın yeniden yapılanması ve düzene sokulması için çalıştı. Bu uğraşları sırasında önemli yerel bir isyanla da başetmek zorunda kaldı. İncelediğimiz arzlarda da bu isyana değinilmektedir.

1264 yılı Safer ayının beşinci günü (12 Ocak 1848), Afganistan hâkimi Dost Muhammed Han ve Herat ve çevresi hâkimi Yar Muhammed Han, Osmanlı vezir-i azâmına, değerli adamlarından Azim Han (diğer adı Semender) başkanlığındaki bir heyetle gönderdikleri sözkonusu Farsça arzlarda, padişaha bağlılıklarını belirtirler. Osmanlı Devleti'nin bekası için sürekli duacı olduklarını belirttikten sonra Kûpâr adlı birinin başlattığı ciddi bir ayaklanmadan söz ederler. Padişahın henüz genç olması nedeniyle kendisinden de bu konuda onlara yardımcı olmasını isterler. Belirttiklerine göre İslâmiyet ayaklar altına alınmış, Kupar'ın bayrağı altında halk mağdur duruma düşmüştür. Bu sırada Pişâver ve Keşmir'de bulunan İngiliz ve diğer yabancı askerler, müslümanlardan oluşan bir ordu tarafından Muharrem ayında buralardan çıkarılmıştır. Tüm bu kötü durumlardan kurtulmak, Kûpâr'ın hakkından gelerek İslamiyet'in bayrağını egemen kılmak ancak bir cihat başlatarak mümkün olacaktır. Bunu yapabilecek tek kişi de İslamın halifesi olan Osmanlı padişahıdır. Çıkaracağı bir ferman sayesinde, Belh, Buhara, Kâbil, Kandehar, Sind ve çevre yerlerde yaşayan Türkmen, Beluc, Afgan ve sair müslümanlardan bir milyon kadar asker toplamayı düşünmektedirler. Bu ordu ile âsinin üzerine giderek onu yenebilecek hatta Hind ve Horasan topraklarını bile Osmanlı ülkesine katabileceklerdir. Ayrıca konuya ilişkin müekkid bir ferman-ı hümayunun Azim Han'la birlikte kendilerine iletilmesini, hatta büyük katkıları olacağından, sultanın değerli kullarından Necip Paşa'nın³ da Afganistan'a gönderilmesini rica ederler.

---

² Halil Edhem, Düvel-i Osmaniye, İstanbul 1927, 512.

³ Necip Mustafa Paşa, Enderun'dan yetişerek askerlik mesleğinde yükseldi. Miralay iken 1831/1832'de mirliva ve 1834/1835'de ferik rütbesini alarak Trablusgarp valisi olmuştur. 1836/1837'de Varna muhafızı olup sonra Antalya feriki yapılmıştır. Paşa, Sultan Abdülmecid devri başlarında vefat etmiştir.

METİN⁴

Sizin en değersiz kulunuz ve kölenizin dünyanın güzel nâibine gökyüzü altındaki yüce makam sahibine arzı şudur ki sizin cevher benzeri mübarek ayağınızın toprağına kurban olalım, canımız size feda olsun şunu arz etmek isteriz ki sana gelecek belaları göğüsleyen olalım ki biz müslümanlar doğudan batıya tek bir sultan tanımakta ve gece gündüz ona dua ile meşgul olmakta ve bir an bile bundan geri durmamaktayız ve siz ki Rum diyarının sultanısınız Kûpâr-ı nâbekâr (ahlaksız, soysuz Kûpâr) isyan bayrağını açmış ve İslâmiyet ayaklar altına alınmış durumdadır, yarın kıyamet gününde peygamber S.A.S.hazretleri ve Hz. Ali ibn-i Ebu Talib, seni sultan yaptık ve tüm dünyayı senin ellerine emanet ettik neden Kûpar zorla İslâm dinini yok etmeye çalışmaktadır, diyeceklerdir. Şimdi cihad zamanıdır, Sultan'ın buyruğı olursa bizler Belh, Buhara, Kâbil, Kandehar, Hind ve Sind'den bir milyon asker toplayıp onları yenebiliriz ve bu ay içinde Kûpar'ı yenebilir, onları perişan edebiliriz. Muharrem ayı iyi geçti ve İngiliz ve diğer kâfirleri öldürdük bir tanesini bile sağ bırakmadık, onları Pişâver ve Keşmir'den sürüp çıkardık. Bizler hepimiz Sultan'ın kullarıyız ve canlarımızı onun yoluna feda etmeye hazırız. Tanrı onu dünyanın ve evrenin tüm belalarından korusun ve onun gölgesini bu kulları üzerinden eksik etmesin. Şunu istid'a etmekteyiz ki buyruğunu Azim Han'la birlikte bize ulaştırırsın ve eğer bu buyruk elimize geçecek olursa bütün kulları onun bayrağı altında toplanıp Kûpâr'ı yenip ortadan kaldıracaklar ve İslâm dini yine parlacaktır. Bunun için değerli vezirlerinizden birini bu tarafa gönderecek olursanız Horasan ve Hind çevresini de Sultan'ın topraklarına katacaklardır. İnşallah bu mübarek fermanı bize bağışlayacaklardır. İslâm dinini parlatacak ve onun ışığını Sultan'ın güneşi ile yakacağız. Mübarek ayağının toprağının kurbanı olalım, başına gelecek belaları göğüsleyen olalım, Azim Han'ın senin mübarek ayağının toprağına arz edeceği birkaç sözü vardır, gereken ne ise onu buyurunuz. 1265 yılı Safer ayının beşinci günü yazılmıştır.

Refet Yalçın Balata

---

⁴ İstanbul Başbakanlık Arşivi HR.SYS.4/4'ün Türkçe çevirisidir.

